

přítelkyní, které se nevnučují, a bohatství katem, jehož nikdy nepoznali. Mají doma také nějaké hospodářstvíčko, tam někde u Rivy. Proč se na ně mračiti, proč je podezřívati z nějaké nečistoty? Ale na tom hrbatém jasně vidím, že by nemusilo býti politických rozdílů mezi národy. Je-li v každém národě někdo schopen [trpěti anebo milovati, proč jím opovrhovat? Proč raději se nepřičinit, aby hrb nebyl utrpením a aby důvěřivost a dětská prostota nebyly hanbou anebo kořistí? Jsem přesvědčen, že našeho Taliána krejčího mají zde všichni rádi. Snad každému jako mně, kdykoli Franceschina Menegelliho vidím, se zdá, že jest to nějaký zámořský pták, kterému přestřelili křídlo, a on s velikých výšin sletěl na tuto zem, aby už nikdy se nevznesl. Jeho chůze jest nápadně rychlá, jeho krok nápadně dlouhý, a kráčí-li, stále pravicí kývá jako veslem. Trupu jako by neměl. Všechno jeho tělo jest v ramenou a v hlavě. Ruce má bílé a prsty jemně prodloužené, jistě prodloužené, jako by prsty nezbytně odpovídaly nohám.“ Atd. atd. Třeba čísti ještě následující stranu 27. Na celý citát nemám, žel, místa.

Ejhle pravou mystiku. Umění zraku i srdce zahleděti se v lásce i na nejmenšího a přetvořiti jej pro cizího v mythus.

Spisy Růženy Svobodové dostoupily devátého svazku, kterým jsou rozkošné akvarely z ohrožené vesnice severomoravské *V odlehlé dědině*, své doby knihy objevné nejen látkově, nýbrž i výrazově: v ní zmohutněla popisná síla a nosnost českého slova jako v žádné jiné z jejích vrstevnic.

Všecky svazky Spisů Růženy Svobodové, pokud přinášejí knihy starší, dříve již o sobě vydané, jsou přepracovány, a často přepracovány podstatně i ve své koncepci. Tak na příklad hned Ztroskotáno, kterému dostalo se nyní názvu *Jivy*, panenského stromu, „jemuž z jara, když vyjde první slunce, do listů se vžene krev jako do zardívajících se lící“, změnilo se v celé své osnově: z elegické básně proměnila se v píseň vítězného překonání, z hořkého bezvýchodného rozčarování v radostnou jistotu, v pohotovost vyrovnati se statečně s křivdou a útiskem nízkosti a překonati je životným štěstím se mstitelem urážky Kovářovy.

Jsou literární kritikové, kterým se nelíbí tyto přestavby, kteří soudí, že není něco takového dovoleno. Jiní je připouštějí, ale nevědí, jak jich zdůvodniti. A celkem u většiny bezradnost jako ve všech základních otázkách, týkajících se literární tvorby.

Uvádívá se, že takové významné dílo literární jako Ztroskotáno nebo Na písčité půdě náleží literárnímu vývoji, jehož určitý bod ztělesňuje, že má své pevné místo v literárních dějinách: *jim* že náleží, jednou napsáno, a ne autorovi. Myslím, že zde mluví jen maskované *pohodli* literárního kritika nebo historika: *jemu*, není pochyby o tom, jest mnohem pohodlnější míti před sebou

jednu versi místo versí dvou a míti zajištěno, že nálepka, kterou vtiskl dílu, zůstane navždy neporušena. A jak již tomu bývá: ze zájmu vědce činívá se zájem vědy, z předsudku odborníková domnělý zákon a zevšeobecňující zákaz...

Pravda jest, že dílo tvůrcovo jest dotvořeno teprve ve chvíli, kdy tvůrce vyloučil je ze svého tvořivého přemítání, kdy odpoutal a odloučil se úplně od něho svým teplem životně tvůrčím. Vrací-li se k němu v myšlenkách, doplňuje je nebo obměňuje je, není neustále ničím než náběhem, ať bylo uveřejněno tiskem nebo ať leží posud uzamčeno v zásuvce jeho pracovního stolu.

Jsou básníci, kteří nemohou se ani podívat na svůj dokončený rukopis, kteří jen s nechutí přečtou jej po sobě, aby doplnili čárky nebo jiná znaménka interpunkční, — takový byl na příklad u nás Jaroslav Vrchlický. Nedovedl se vrátiti k básni jednou na papír vržené ani nejnutnějšími opravami jazykovými nebo prosodickými: byla mu čistým uzavřeným výrazem uzavřené uplynulé chvíle, v níž vmysliti se bylo mu vždycky utrpením a často přímo nemožností. A jsou jiní básníci, jako Heinrich Heine, kteří na svých verších mnoho opravují a pilují: jejich dnešní vznosná lehkost a tanečná celost jsou výsledkem urputné práce, mnohých oprav, úsilného hledání definitivního výrazu — nespady básníku do klína rázem jako dar milostné chvíle. A jsou básníci, jako Ronsard, kteří vraceli se k básním již vydaným a vytištěným, mnoho opravujíce a měníce: a dnes ještě jsou spory o tom, měnili-li vždy šťastně.

Není pochyby, že děj tvůrčí není u každého tvůrce totožný. Jedněm jest cosi skoro neosobního, prochází jimi skoro jako útvarem přírodním: oni jsou pouhým nástrojem mocnosti nadosobní, která se jimi projevuje, — o více se nestarají. Vyslovil jsem, co mne vzrušilo: ulevil jsem si z vnitřního napětí! Jinak mně po tom nic není: dělejte si s tím co chcete a dovedete. Práctypem takového naivního egoisty byl náš Hálek. „Však jako slavík má svou chvíli a růže v vůni propučí, tak duch můj k své se chvíli hlásí, a co je v něm, to zazvučí.“ „A to mi dosti, v chvíli právě že vydechnul jsem nápěvy, v nichž zaplesal jsem beze

stesku a *dotesknil se úlevy*.“ „Pak nechtě i zahrajou si větry nad hrobu mého trávníkem; já v chvíli své, v mých růží květu jsem přec jen býval slavíkem.“ Ano, takový autor jest po výtce básník chvilkový, ale ne zodpovědný umělec-tvůrce. Jemu jde o to jen, aby „dotesknil se úlevy“; on opravdu v *jaře života* jest básníkem v témže smyslu jako slavík v květnu pěvcem; přejde jaro, a takový pěvec buď zmlká nebo umírá. Jest jev přírodní, ne kulturní.

A položte vedle něho uvědomělého umělce-tvůrce, který vyslovuje ne vteřiny svého životního překypění, nýbrž souvislý dramatický vývojný děj své duše: takového Goetha nebo Flauberta. Jest dokončen Faust? A v kolika versích leží před námi? Nejprve tak zvaný Prafaust, pak první díl Fausta, pak celek prvního a druhého dílu. Viléma Meistra léta cestovná nejsou než materiál z nouze uveřejněný, když nebylo naděje vytvořiti z něho dílo příliš dlouho sněné. A Flaubert? *Dva* romány od sebe úplně odlišné máme jako *Výchovu citovou*, a *Pokoušení svatého Antonína* leží dnes před námi dokonce v *troji* obměně podstatně různé.

Poměr takového básníka k jeho dílu jest podstatně jiný než u Háalka. Nejde mu jen o to, vysloviti sebe, nýbrž především naplniti určitý *záměr umělecký*, ztělesniti určitý *ideál dokonalosti* umělecké nebo myšlenkové. Nežijí jen svým já náladově chvilkovým, živočišně přírodním, nervově citovým; žijí jakousi vznešenou nadějí duše, která sluje *touha dokonalosti*. Básnické dílo není jim úlevou jako Háalkovi; jest jim ostnem pudícím k nové a nové tvorbě, kvasem nové a nové touhy, středem rozlévajícím se v nové a nové kruhy. Sotva je dokončili, již jim nestačí; jest jim nedokonalé, poněvadž uzavírá něco, co nemá konce a jest věčné proudění a věčné spění.

K tomuto druhu tvůrců náleží Růžena Svobodová. Od doby, kdy napsala *Ztroskotáno* nebo *Pisčítou* půdu nebo *Zamotaná vlákna*, domyslně-dotvořila se nových životních i uměleckých kriterií. Tato díla stála, zatím co duch její spěl a letěl elipsou nebo parabolou, vytvářeje svou typickou dráhu. Jak mohou ji uspokojiti díla, která ztělesňují dráhy té jen *východisko*? Čímsi ne-

dokonalým a neúplným jeví se jí nutně nyní, kdy se k nim vrací. I nemůže nepřestavěti-nepřetvořiti jich po novém, přísnějším a kladnějším typu životné plnosti a dokonalosti, jehož se zatím dobrala; nemůže nedotvořiti jich k podobenství své dnešní duše.

Otiskovati jich ve versi původní zdálo by se jí stejně pohodlným jako nevěrným pravdě zatím získané. A tak mění se Ztroskotáno v *Jivu*, kde jest ztrestána podlá a nízká mysl Kovářova a pomstěna jeho urážka Rafaely, neboť život cítí nyní autorka jako cosi jedinečně důležitého, co nesmí býti zmařeno zpupnými rozmary nízkého svůdníka, co musí vydati květ i plod na výsluní rodinného štěstí. A tak vzniká nová verze Milenek, která jest *slavbou*, kde první byla improvisací. Ideál umělecké dokonalosti, ideál práce thematické, polyfonní, stojí nad autorkou a nutí k vybudování a dobudování toho, co bylo jen náběhem, rozběhem, náповědí v první versi. Tak nová varianta Písčité půdy zdůrazňuje *mravní* vítězství mladé ženy nad dvojím nečistým a pochybným okolím. Tak Zamotaná vlákna tříbí se v Přítelkyně jasnosti skoro klasické, které dávají vyrůstati osudům z charakterů s logicky zákonnou čistotou.

Nad všemi těmito přestavbami stojí příkaz ideálu dokonalosti. Dobuduj všechny možnosti! Povznes náhodné v zákonnost! Potlačuj náladu a spínej ji vyšším ethickým řádem! Takto přepracovávatí jest vlastně dotvářeti, a za takové dotváření může býti jen vděčný kritik nebo literární historik, který chápe správně děj tvůrčí jako výraz života nejsoustředěnějšího a tím i nejštědřejšího.

Výstraha mistrova

V lázeňském parku malého německého městečka, na lučnaté stráni zalité líbezným červnovým sluncem, pod rozsochatou borovicí pryskyřičně vonící v teplém čistém vzduchu seděl posléze vedle toho, s kým toužil hovořiti již tak dlouho; vedle toho, kdo právem platil za mistra moderního českého verše, vedle toho, kdo nejvíce harmonií a nejpopojnějších vyloudil ze vzpurného nástroje, jenž tak dlouho a tak vytrvale vzdoroval toliké snaze a dobré vůli ochotných hráčů. Jak dlouho toužil po této setkané, on, vášnivý adept, on, ctitel mistrův, on, žijící jen poesii a jen pro poesii. *Ona* byla to, co kladlo se mu již, byť posud pětadvacetiletému, mezi život a duši, zastírajíc jej a odsunujíc jej již do pozadí; *ona* zmocňovala se jí již jako vášeň nebo lépe neřest, bránič životu přistoupiti k ní — s výlučností a sveřepostí, s jakou posedá touha po opiu nebo jiném narkotiku nemocného maniaka.

Jak dlouho toužil po této setkané! A nyní, kdy se uskutečnila, náhodou skoro — sešli se zde v cizině oba jako nemocní krajané —, lehynké zklamání jako by mu již odcizovalo radost z ní. Jakýsi hlas zdvihal se v něm, který mu našeptával, čekání že bylo rozkošnější než to, co přinese dočkání.

Zde seděl tedy na dosah ruky vedle něho ten, k němuž blížil se tolikrát klečmo ve své mysli. Byl churavý; tvář jeho byla popleněna holestí; rysy v ní umdlené — ale přec byla to posud lví hlava o čistém, krásném smaragdovém oku vodního nebo lesního božstva pod hustým, zdivočilým obočím, nad rozčuchanou, rozvlátou změť nepěstěného, nestřihaného vousu; a ve zraku dout-